

РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В АПК УКРАЇНИ

© 2017 **АНДРЕЙЧЕНКО А. В.**

УДК 338.43:504

Андрейченко А. В.

Розвиток агропромислового виробництва в контексті проблеми ресурсозбереження в АПК України

Мета статті полягає у дослідженні розвитку агропромислового виробництва в контексті проблеми ресурсозбереження в АПК України. Встановлено, що інтенсифікація агропромислового виробництва нерозривно пов'язана з проблемою ресурсозбереження, яке полягає у підвищенні ефективності використання ресурсів і всебічній їх економії. Розглянуто ряд позитивних економічних наслідків економії матеріальних ресурсів у сфері АПК у масштабах господарства країни. Розкрито сутність економічного механізму ресурсозбереження в АПК, що полягає в обґрунтуванні комплексу економічних, організаційних, технічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на стимулювання ресурсозбереження. Обґрунтовано, що одним із напрямків конкурентоспроможності вітчизняного АПК та ефективним інструментом ресурсозбереження є впровадження безвідходного агропромислового виробництва. Зроблено висновок, що проведення ресурсозберігаючої політики, зокрема у сфері АПК, неможливо без дієвої системи управління процесами ресурсозбереження на всіх рівнях, прийняття відповідних законодавчих заходів, нових комплексних підходів до забезпечення економії матеріальних ресурсів, єдиної ресурсозберігаючої політики на основі сучасних технологій її здійснення, в першу чергу – безвідходних.

Ключові слова: АПК, агропромислове виробництво, безвідходні технології, ресурсозбереження.

Бібл.: 10.

Андрейченко Андрій Вадимович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та управління, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна)

E-mail: avandreichenko@gmail.com

УДК 338.43:504

UDC 338.43:504

Андрейченко А. В. Развитие агропромышленного производства в контексте проблемы ресурсосбережения в АПК Украины

Цель статьи заключается в исследовании развития агропромышленного производства в контексте проблемы ресурсосбережения в АПК Украины. Установлено, что интенсификация агропромышленного производства неразрывно связана с проблемой ресурсосбережения, которое заключается в повышении эффективности использования ресурсов и всеобщей их экономии. Рассмотрен ряд положительных экономических последствий экономии материальных ресурсов в сфере АПК в масштабах хозяйства страны. Раскрыта сущность экономического механизма ресурсосбережения в АПК, заключающаяся в обосновании комплекса экономических, организационных, технических, технологических и других мероприятий, направленных на стимулирование ресурсосбережения. Обосновано, что одним из направлений конкурентоспособности отечественного АПК и эффективным инструментом ресурсосбережения является внедрение безотходного агропромышленного производства. Сделан вывод, что проведение ресурсосберегающей политики, в частности в сфере АПК, невозможно без действенной системы управления процессами ресурсосбережения на всех уровнях, принятия соответствующих законодательных мер, новых комплексных подходов к обеспечению экономии материальных ресурсов, единой ресурсосберегающей политики на основе современных технологий ее осуществления, в первую очередь – безотходных.

Ключевые слова: АПК, агропромышленное производство, безотходные технологии, ресурсосбережение.

Библ.: 10.

Андрейченко Андрей Вадимович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики и управления, Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова (ул. Дворянская, 2, Одеса, 65082, Украина)

E-mail: avandreichenko@gmail.com

Andreichenko A. V. Development of Agribusiness in the Context of the Resource Saving Problem in the Agricultural Sector of Ukraine

The aim of the article is to study the development of agribusiness in the context of the resource saving problem in the agricultural sector of Ukraine. It is established that the agricultural intensification is inextricably linked with the problem of resource saving, which is in increasing the efficiency of using resources and their inclusive conservation. A number of positive economic consequences of the conservation of material resources in the sphere of agriculture on the scale of the national economy are considered. There disclosed the essence of the economic mechanism for resource saving in the agricultural sector, which involves justifying a complex of economic, organizational, technical, technological, as well as other measures aimed at stimulating resource saving. It is proved that one of the directions of strengthening the competitiveness of the domestic agricultural sector and an effective resource saving tool is the introduction of zero waste agriculture. It is concluded that the implementation of resource saving policies, in particular in the agricultural sector, is impossible without an effective system for managing resource saving processes at all levels, adoption of appropriate legislative measures, new integrated approaches to ensuring the conservation of material resources, a single resource saving policy based on modern technologies for its implementation, first of all – non-waste ones.

Keywords: agricultural sector, agribusiness, non-waste technologies, resource saving.

Bibl.: 10.

Andreichenko Andrii V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Management, Odesa I. I. Mechnikov National University (2 Dvorianska Str., Odesa, 65082, Ukraine)

E-mail: avandreichenko@gmail.com

Вступ. Аграрний сектор є особливим сектором економіки України, тому що його розвиток має визначальний вплив на рівень життя українського народу. За підрахунками деяких учених, 1 % зростання сільського господарства дає 2 % зростання економіки в цілому. За свідченням закордонних експертів, Україна належить до числа країн із найвищим рейтингом щодо потенційних резервів агропромислового виробництва. Це зумовлено тим, що на Україну припадає майже третина запасів чорнозему та 27 % орної землі в Європі. Україна має вигідне географічне положення, родючі ґрунти, багаті традиції землеробства, сприятливий клімат, освічених і працьовитих селян, достатньо розвинуту транспортну інфраструктуру, а також досить місткий рівень збуту сільськогосподарської продукції [1, с. 130].

Розвиток агропромислового виробництва має принципове значення для нашої держави з огляду на вступ України до СОТ, асоціації з ЄС. Враховуючи конкуренцію на внутрішньому та світовому ринках агропромислової продукції, невирішеність світової продовольчої проблеми, вирішення завдань ефективного розвитку агропромислового виробництва в Україні, зростання його конкурентоспроможності набуває не лише національного, а й міжнародного значення.

Інтенсифікація агропромислового виробництва нерозривно пов'язана з проблемою ресурсозбереження, яке полягає у підвищенні ефективності використання ресурсів і всебічній їх економії. Ресурсозбереження є невід'ємним чинником агропромислового виробництва, оскільки змінюється співвідношення між використаними засобами виробництва та витратами праці, а також досягається такий стан виробництва, за якого економія стає вирішальним джерелом задоволення зростаючих потреб національного господарства.

Різноманітні проблеми розвитку агропромислового виробництва відображені у низці праць таких авторів, як В. Г. Андрийчук, Я. К. Білоусько, Б. В. Губський, Б. П. Дмитрук, М. Й. Малік, М. М. Моголова, Г. М. Підлісецький, В. М. Русан, П. Т. Саблук, В. Ф. Федоренко, В. А. Шумаєв та ін.

Беручи до уваги вагомий науковий результат дослідників агропромислової сфери економіки, варто приділити більше уваги питанню ресурсозбереження в АПК України як одному з найважливіших напрямків у структурній перебудові методів ведення агропромислового виробництва.

Мета статті полягає у дослідженні розвитку агропромислового виробництва в контексті проблеми ресурсозбереження в АПК України.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на позитивні досягнення аграрного сектора, наявний ресурсний потенціал дозволяє не тільки закріпити отримані результати, а й значно наростити виробництво якісної і безпечної сільськогосподарської продукції, підвищити експортний потенціал галузі. Водночас сучасна модель функціонування сільськогосподарського виробництва не спроможна зробити суттєво якісний стрибок у своєму розвитку, забезпечити вирішення соціально-економічних проблем села, реалізувати повною мірою той потужний природно-ресурсний потенціал, яким володіє галузь. Цьому заважає низка системних перешкод, які не вдалося подолати протягом тривалого періоду реформування сільськогосподарської галузі, головними з яких є [2]:

- *незавершеність земельної реформи.* В Україні не створено ринкової земельно-правової системи, яка б гармонійно поєднувала адміністративні та ринкові механізми регулювання процесів розподілу земельних ресурсів і їх належної охорони. Сучасний земельний устрій країни базується переважно на правовій базі, яка унеможлиблює її застосування в конкуруючому економічному середовищі. Здійснені кроки щодо приватизації сільськогосподарських угідь самі собою не спричинили трансформацію аграрної структури в ринковому напрямі. Непідготовленість до функціонування ефективного ринку сільськогосподарських угідь обумовила перманентне подовження мораторію на їх продаж, що сформувало у сфері земельних відносин нагромадження тіньових оборотів і безпрецедентну корупцію;
- *галузева незбалансованість сільського господарства, суттєве переважання у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції або великих, або дрібних товаровиробників.* Нині трудомістке виробництво переважної більшості тваринницької, плодово-ягідної та овочевої продукції зосереджене в особистих селянських господарствах, не спроможних забезпечувати потреби ринку високоякісними стандартизованими товарами. Водночас великі аграрні формування (агрохолдинги) спеціалізуються на вирощуванні експорторієнтованих, високорентабельних і швидкоокупних сільгоспкультур, що часто супроводжується недотриманням ними вимог раціонального землекористування, порушенням сівозмін і нехтуванням заходів щодо охорони земель сільськогосподарського призначення і негативно впливає на екологічний стан сільгоспугідь, призводить до виснаження ґрунтів, зниження якісних показників сільськогосподарських земель;
- *неефективне використання ресурсного потенціалу аграрного сектора.* Українські землі мають багатий природний ресурсний потенціал: за показником забезпеченості сільськогосподарськими угіддями населення (90 га на 100 осіб) Україна поступається лише Канаді, Росії, Білорусії та США. Водночас на сьогодні цей потенціал використовується недостатньо, і в результаті низької ефективності сільськогосподарського землекористування Україна за показником урожайності окремих культур поступається провідним світовим виробникам аналогічної продукції майже вдвічі. Неefективне використання земель обумовлене, насамперед, незадовільним станом матеріально-технічного забезпечення сільгоспвиробників. Так, за оцінками експертів [3, с. 61], середньогалузевий рівень фондооснащеності 1 га сільськогосподарських угідь в Україні останніми роками став у 3–7 разів нижчим порівняно з розвинутими країнами світу. Водночас спостерігається масове спрощення технологій, особливо у рослинництві, де часто виконується обмежений обсяг найнеобхідніших агротехнічних заходів – поверхневий обробіток

грунту при сівбі і збиранні врожаю. Натомість технології біологізації та ресурсозбереження як ефективні напрями виробництва екологічно чистої сільгосппродукції з мінімальним застосуванням антропогенних засобів інтенсивного впливу на агроекологічні системи, які передбачають обґрунтоване використання природних умов, раціональне застосування систем обробітку ґрунту, удобрення, захисту рослин та інших агротехнічних заходів, що забезпечують найменші витрати матеріально-технічних засобів і праці, не набули широкого розповсюдження в Україні [4, с. 30];

- *дефіцит фінансових ресурсів для стабільного ведення господарської діяльності сільськогосподарських виробників і відставання розвитку системи аграрної логістики від потреб ринку, внаслідок чого втрати продукції АПК сягають до 1/3 річного обсягу її виробництва. Недостатнім є рівень забезпечення сільгоспвиробників сировинними для зберігання зернової і плодовоовочевої продукції. Так, нестача у сховищах становить для зернових – 5,6 млн тонн, картоплі – 0,4 млн тонн, овочів – 0,6 млн тонн, фруктів – близько 0,2 млн тонн. Оптові ринки не забезпечують формування оптової ціни, оскільки вони є лише організованими майданчиками, на яких товари можуть придбаватися і у роздріб. У пікові періоди збору і транспортування врожаю критично не вистачає рухомого складу для перевезення сипких вантажів – вагонів-зерновозів [2];*
- *невідповідність української сільськогосподарської та харчової продукції європейським стандартам є суттєвою загрозою розвитку вітчизняного агропродовольчого сектора, оскільки стримує постачання продукції на ринки країн ЄС на період запровадження всіх необхідних технічних регламентів і отримання сертифікатів відповідності, призводить до зниження дохідності вітчизняних малих і середніх сільгосппідприємств, а також до послаблення конкурентних позицій на внутрішньому ринку окремих видів української продукції порівняно з європейською, яка вже відповідним чином сертифікована. Відповідно до глави 17 Угоди про асоціацію України з ЄС співробітництво між сторонами охоплюватиме, серед іншого, заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості. З цією метою в українське законодавство необхідно імплементувати вимоги директив і регламентів ЄС стосовно сільського господарства та харчової промисловості, а також не менше 80 % чинних європейських стандартів [2];*
- *недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури на селі та низька якість життя сільського населення порівняно з міським, що зумовлює втрату працюючими інтересу до ефективної праці та отримання стабільних і достатніх доходів за місцем проживання. Відсутність місць прикладання праці і низька зарплата, незадовільний розвиток мережі об'єктів соціального призначення, важливих для організації належного життєзабезпечення*

сільського населення, ставлять під загрозу збереження і відтворення трудового потенціалу села, реалізацію підприємницької ініціативи на селі, можливість існування багатьох сіл взагалі [2].

Однак на рівні державного управління сьогодні є усвідомлення подальшого негативного впливу наявних проблем на економіку країни, і вжито відповідних заходів щодо їх вирішення. Так, прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на спрощення умов і формування прозорих правил ведення господарської діяльності в аграрному секторі, гармонізацію вітчизняного законодавства зі світовими та європейськими вимогами, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, створення привабливого середовища для припливу інвестицій в агросферу, посилення конкурентоспроможності вітчизняних продуктів на внутрішньому та зовнішньому аграрному ринку [2].

Ресурсозбереження є одним з основних напрямків ведення виробництва в АПК. Тому цілком очевидний вектор розвитку вітчизняного АПК – ресурсозбереження, скорочення втрат і підвищення енергоефективності виробництва продукції для задоволення зростаючих потреб країни в продовольстві та сировині, що пов'язано з глибокою технічною та технологічною модернізацією агропромислової сфери [5, с. 5].

Обмеженість виробничих ресурсів актуалізує проблему ресурсозбереження на всіх стадіях агропромислового виробництва. Сільськогосподарські товаровиробники використовують різноманітні види ресурсів – природні, трудові, матеріальні, енергетичні та ін. Марнотратне споживання їх негативно позначається на стійкості функціонування галузей АПК і в цілому на соціально-економічному становищі у країні [5, с. 27].

Під ресурсозбереженням слід розуміти раціональне використання матеріальних, паливно-енергетичних і трудових ресурсів на основі їх економії. Процес ресурсозбереження здійснюється шляхом реалізації організаційних, правових, технічних, технологічних, економічних та інших заходів, спрямованих на зменшення обсягу споживаних ресурсів при збереженні корисного ефекту їх використання. Раціональне використання передбачає розумну витрату ресурсу без зайвих втрат на основі найбільш прогресивних досягнень науки та техніки. Під економією ресурсу у виробництві продукції розуміється зниження витрат ресурсу на одиницю продукції без погіршення її якості [6, с. 7].

Економія матеріальних ресурсів у сфері АПК має ряд позитивних економічних наслідків у масштабах господарства країни:

- економія матеріальних ресурсів рівнозначна відповідному додатковому приросту обсягів їх видобутку та виробництва, розширенню сировинної бази. Вона є одним з основних джерел зниження собівартості продукції і, як наслідок, підвищення рентабельності підприємства, збільшення накопичень, які направляються на розширення виробництва і соціальні потреби. Тому, чим вище вихід готової продукції з вихідних ресурсів, тим менше їх треба добувати, збагачувати, виробляти, тобто меншою мірою здійснювати капітальні вкладення у розвиток видобувних галузей [6, с. 8], що, своєю чергою, сприяє економії коштів та їх більш раціональному перерозподілу;

- в результаті економії матеріальних ресурсів здійснюється економія паливно-енергетичних ресурсів. Економія матеріальних ресурсів сприяє зменшенню їх обробки, що дозволяє знизити відносну потребу в обладнанні та поліпшенні використання виробничих потужностей [6, с. 8];
- економія матеріальних ресурсів є джерелом економії живої праці в поточному виробничому циклі за рахунок зменшення кількості використовуваних ресурсів, зокрема – зниження відходів виробництва. Вона також сприяє збільшенню продуктивності праці за рахунок обробки меншої кількості використовуваних матеріальних ресурсів;
- економія матеріальних ресурсів сприяє зниженню транспортних витрат при перевезенні вихідної сировини та матеріалів за рахунок зменшення їх кількості;
- в результаті економії ресурсів поліпшується фінансовий стан підприємства, організація виробництва та матеріально-технічне постачання;
- економія матеріальних ресурсів виступає одним із основних факторів збереження природних ресурсів та охорони навколишнього середовища.

Таким чином, економія матеріальних ресурсів сприяє інтенсифікації, підвищенню ефективності агропромислового виробництва, є одним з найважливіших чинників ефективного розвитку економіки країни.

Економія матеріальних ресурсів тісно пов'язана з підвищенням якості продукції. Якість характеризує здатність продукції задовольняти споживача. При цьому її характеристики слід зіставляти з витратами на її виробництво. Споживачеві потрібна продукція, в якій якість досягнуто за рахунок раціонального розміру витрат. Зниження величини витрат на одиницю споживчого ефекту продукції є значним джерелом ресурсозбереження [6, с. 9].

Серед складових частин ресурсозбереження в АПК виділяють економіку, техніку, технологію. Закономірності розвитку систем ресурсозберігаючого технологічного укладу агропромислової сфери характеризуються послідовним поєднанням прогресивних технологічних змін у рамках альтернативних систем господарювання та мають хвильовий характер динаміки: зародження базисних нововведень, синергетична взаємодія сформованих укладів, якісний стрибок у розвитку і освоєння ресурсозберігаючого потенціалу [5, с. 28].

Сутність економічного механізму ресурсозбереження в АПК полягає в обґрунтуванні комплексу економічних, організаційних, технічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на стимулювання ресурсозбереження:

- економічні: аналіз і виявлення тенденцій за витратами ресурсів, економічна оцінка наявних і перспективних технічних засобів, технологій і способів виробництва, стимулювання за розробку та впровадження техніки і технологій і реалізацію наявних резервів;
- організаційні: розробка та впровадження нових способів організації виробництва, спрямованих на економію ресурсів;
- технічні: поліпшення технічних параметрів нової і модернізованої техніки, спрямоване на скорочення споживання ресурсів, палива й енергії, поліпшення їх використання в АПК;

- технологічні: створення і впровадження нових ресурсо- та енергозберігаючих технологій і технологічних процесів [5, с. 22].

Зазначимо, що велика кількість сільськогосподарських товаровиробників продовжують застосовувати ресурсномісткі технологічні процеси та техніку, насамперед через складне фінансово-економічне становище, яке не дозволяє купувати сучасну техніку та впроваджувати ресурсозберігаючі технології, а отже, стримує розвиток ресурсозберігаючих процесів у системах АПК.

Використання застарілих технологій в рослинництві та тваринництві, малої продуктивності сільгосптехніки знижує конкурентоспроможність, не дозволяє забезпечити необхідний рівень комфортності праці та прибутковості в сільському господарстві. Так, найгострішою економічною проблемою в тваринництві залишається низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції, що обумовлена високими витратами ресурсів (кормів, робочого часу, енергії на отримання продукції, обслуговування тварин), низькими показниками технічного оснащення ферм, незастосуванням сучасних ресурсозберігаючих технологій [5, с. 3].

У науковій літературі зазначається, що пріоритетними напрямками ресурсозбереження є:

- впровадження ефективних економічних механізмів управління природними ресурсами;
- забезпечення комплексної переробки первинної сировини, зокрема, сільськогосподарської, зі зменшенням обсягів залучення вихідних ресурсів;
- впровадження мало- та безвідходних технологій;
- застосування комбінованих виробничих циклів;
- підвищення рівнів рециркуляції відходів;
- використання нетрадиційних альтернативних джерел енергії – відходів сільськогосподарського виробництва та вторинних ресурсів промисловості;
- використання ефективних систем і засобів контролю за використанням та збереженням ресурсів і захистом довкілля від забруднення [7, с. 162–163; 8, с. 5].

Отже одним із напрямків конкурентоспроможності вітчизняного АПК та ефективним інструментом ресурсозбереження є впровадження безвідходного агропромислового виробництва.

Підкреслимо, що агропромисловий сектор економіки є відходоємною галуззю, оскільки виробництво основних сільськогосподарських продуктів пов'язано з утворенням великої кількості відходів. Вихід основного продукту іноді становить 15–30 % від маси вихідної сировини. Інша частина, що містить значну кількість цінних речовин, в цьому виробничому процесі не використовується, переходить у так звані відходи виробництва. Відходи часто є вторинною сировиною для виробництва додаткової продукції [5, с. 349].

Наголосимо, що загалом структура промислового виробництва, що склалася в Україні протягом ХХ століття, відзначалася високою питомою вагою ресурсномістких та енергоємних технологій і, відповідно, значними масштабами загального ресурсоспоживання. Використання при цьому недосконалих технологій і їх націленість на монокомпонентний спосіб виробництва супроводжувалися великими витратами сировини, що призвело, з одного боку, до прискореного виснаження (в економічному сенсі) власного

ресурсного потенціалу, а з другого – до безпрецедентного утворення і накопичення відходів [9, с. 7].

Питання ресурсозбереження, впровадження безвідходних технологій переробки сільськогосподарської сировини є найвужчим місцем переробної промисловості АПК. Через відсутність виробничих потужностей з переробки відходів, нерациональну структуру використання вторинних ресурсів недовикористовується велика частина маси сільськогосподарської сировини. Фактично відходи та побічні продукти переробки сільськогосподарської сировини є величезним і недостатньо використовуваним резервом ресурсозбереження. В результаті цього:

по-перше, знижується ефективність функціонування АПК за рахунок нерационального використання вихідної сировини, її біомаси, на отримання якої вже було витрачено велику кількість суспільної праці;

по-друге, відходи виробництва, потрапляючи в природне середовище, забруднюють його, що зрештою знижує ефективність всього суспільного виробництва;

по-третє, невикористовувані відходи означають скорочення не тільки сучасної, але і майбутньої ресурсозабезпеченості суспільства, необхідність додаткових витрат суспільної праці на розвиток сировинної бази переробної промисловості [10, с. 13].

Отже, безсумнівною є економіко-еколого-соціальна ефективність впровадження у практику господарювання безвідходна переробка відходів АПК.

Висновок. Ефективність агропромислового виробництва багато в чому залежить від того, наскільки рационально використовуються матеріальні ресурси у виробництві продукції. Темпи подальшого розвитку економіки залежать, серед іншого, від масштабів інтенсифікації агропромислового виробництва, яка зумовлює рациональне використання можливостей і ресурсів країни при постійному зниженні витрат на основі застосування новітніх досягнень науки, техніки, організації виробництва. З усією гострою постає завдання пошуку та реалізації джерел більш рационального використання сировини, матеріалів та інших ресурсів [6, с. 9].

Одним із найважливіших факторів підвищення ефективності агропромислового виробництва є ресурсозбереження, що полягає у зниженні витрат ресурсу у процесі життєвого циклу виробу.

Проведення ресурсозберігаючої політики, зокрема у сфері АПК, неможливо без дієвої системи управління процесами ресурсозбереження на всіх рівнях, прийняття відповідних законодавчих заходів, нових комплексних підходів до забезпечення економії матеріальних ресурсів, єдиної ресурсозберігаючої політики на основі сучасних технологій її здійснення, в першу чергу – безвідходних. Високоінтенсивні ресурсозберігаючі безвідходні технології забезпечать стратегічне майбутнє конкурентоспроможного розвитку АПК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеленський А. В. Фінансове регулювання аграрного сектору економіки України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2016. 219 с.

2. Русан В. М. Проблеми розвитку аграрного виробництва в Україні і перспективні напрями використання аграрного потенціалу держави для підвищення рівня продовольчої без-

пеки. Аналітична доповідь. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/agrarne_vurobnustvo-07e8a.pdf

3. Могилова М. М., Білоусько Я. К., Підлісецький Г. М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 61–67.

4. Білоусько Я. К., Лузан Ю. Я., Товстопят В. Л. Техніко-технологічне забезпечення сільського господарства. *Економіка АПК*. 2009. № 12. С. 29–33.

5. Федоренко В. Ф. Ресурсозбереження в АПК. М.: ФГБНУ «Росинформагротех», 2012. 384 с.

6. Шумаєв В. А. Теорія і практика ресурсозбереження: монографія. М.: РУСАЙНС, 2016. 236 с.

7. Сотник І. М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2008. 330 с.

8. Дзядикевич Ю. В. Економічні основи ресурсозбереження: навч. посіб. Тернопіль: Вектор, 2015. 76 с.

9. Міщенко В. С., Виговська Г. П. Організаційно-економічний механізм поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення. Київ: Наук. думка, 2009. 294 с.

10. Склянкин Ю. В., Стычинский С. Л. Безотходная переработка сельскохозяйственного сырья: эколого-экономический аспект. Киев: Урожай, 1988. 164 с.

REFERENCES

Bilousko, Ya. K., Luzan, Yu. Ya., and Tovstopyat, V. L. "Tekhniko-tekhnologichne zabezpechennia silskoho gospodarstva" [Technological and technological support of agriculture]. *Ekonomika APK*, no. 12 (2009): 29–33.

Dziadykevych, Yu. V. *Ekonomichni osnovy resursozberezhenia* [Economic fundamentals of resource conservation]. Ternopil: Vektor, 2015.

Fedorenko, V. F. *Resursosberezheniye v APK* [Resource-saving in the agroindustrial complex]. Moscow: FGBNU «Rosinformagrotekh», 2012.

Mishchenko, V. S., and Vyhovska, H. P. *Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm povodzhennia z vidkhodamy v Ukraini ta shliakhy yoho vdoskonalennia* [Organizational and economic mechanism of waste management in Ukraine and ways to improve it]. Kyiv: Naukova dumka, 2009.

Mohylova, M. M., Bilousko, Ya. K., and Pidlisetskiy, H. M. "Materialno-tekhnichne zabezpechennia ahrarnoi haluzi" [Material and technical support of the agrarian sector]. *Ekonomika APK*, no. 2 (2013): 61–67.

Rusan, V. M. "Problemy rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva v Ukraini i perspektyvni napriamy vykorystannia ahrarnoho potentsialu derzhavy dlia pidvyshchennia rinvnia prodovolchoi bezpeky. Analitichna dopovid" [Problems of development of agrarian production in Ukraine and perspective directions of using the agrarian potential of the state to increase the level of food security. Analytical report]. http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/agrarne_vurobnustvo-07e8a.pdf

Shumayev, V. A. *Teoriya i praktika resursoberezheniya* [Theory and practice of resource conservation]. Moscow: RUSAYNS, 2016.

Sklyankin, Yu. V., and Stychinskiy, S. L. *Bezotkhodnaya pererabotka selskokhozyaystvennogo syrya: ekologo-ekonomicheskyy aspekt* [Wasteless processing of agricultural raw materials: the ecological and economic aspect]. Kyiv: Urozhay, 1988.

Sotnyk, I. M. *Ekoloho-ekonomichniy mekhanizmy motyvatsii resursoberezhenia* [Ecological and economic mechanisms of resource conservation motivation]. Sumy: VVP «Mriia-1» TOV, 2008.

Zelenskiy, A. V. "Finsovne rehuliuвання ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy" [Financial regulation of the agrarian sector of Ukraine's economy]: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.08, 2016.